

TER INLEIDING: TOMÁŠ HALÍK OVER DE HOOP

'Er zijn momenten waarop de hoop op het "nulpunt" belandt. Dat zijn momenten waarop we uitgeput zijn door alle dingen en alles beu zijn, zoals Elia onder die bremstruik in de woestijn. Juist dan komt God echter in de gestalte van een opdracht: sta op, je hebt nog een lange weg te gaan! Wanneer wij het geschenk van de hoop nodig hebben, dan krijgen wij dat ook als brood voor onderweg.'

'De hoop, die goddelijke zuster van het geloof, wordt uit een religieuze crisis geboren. De "religieuze crisis" kan in het leven van een individu of een hele cultuur de wieg van de hoop vormen, een geopende deur voor de God van de hoop.'

(T. Halík, *Niet zonder hoop: religieuze crisis als kans*, 2019, p. 27, 75)

KU LEUVEN

OPBOUW

1. Profetische hoop als weg vooruit in een tijd van crisis
2. Jeremia: sprankels van hoop in een ineengestorte wereld
3. Ezechiël: een visioen van hoop voor de gedeporteerden
4. Jesaja: een kathedraal gebouwd op de hoop
5. Het Twaalfprofetenboek: hoopvolle 'voortschrijvingen'
6. Tot besluit

KU LEUVEN

PROFETISCHE HOOP IN TIJDEN VAN CRISIS

- Hoop als drijfveer om in een tijd van crisis op de ruïnes van het verleden een nieuwe toekomst op te bouwen
- De Bijbelse teksten als crisisliteratuur waarin het geloof herijkt of gereconfigureerd wordt
 - ⇒ het ontstaan van het onversneden monotheïsme in de context van de ballingschap (vgl. o.a. het 'drama' van Jesaja 40-54)
- De profetische boeken als antwoorden op de opeenvolgende crises die het Oude Israël heeft meegemaakt:
 - een kritische terugblik die tracht te verklaren waarom een bepaald onheil het volk overkomen is
 - een hoopvolle vooruitblik die aangeeft hoe de verstoorde relatie met JHWH kan worden hersteld

KU LEUVEN

SPRANKELS VAN HOOP IN JEREMIA

- Enkele kritische inzichten m.b.t. het boek Jeremia
 - de verwoesting van Jeruzalem door de Babyloniërs als historische context achter het boek
 - een relatief ongestructureerd boek met enkele abrupte chronologische overgangen en doubletten
 - de figuur van de profeet als een creatie van de schrijvers op wie zij hun gevoelens projecteren
- Jeremia als een drama in twee bedrijven
 - Jeremia 2-25: de symbolische deconstructie van Juda's oude wereldorde
 - Jeremia 26-51: de feitelijke destructie van Jeruzalem die gepaard gaat met een reconfiguratie

KU LEUVEN

SPRANKELS VAN HOOP IN JEREMIA

- Jeremia 36 als spil van het tweede bedrijf
 - achtergrond: Jeremia's aankondiging van de val van de tempel (vgl. Jr 7) en zijn verbanning uit de tempel (vgl. Jr 26)
 - de symbolische handeling van de koning, die de boekrol met het Woord van JHWH in repen snijdt en verbrandt
 - Baruch als belichaming van de 'schrijvers' die het Woord na de val van tempel en monarchie blijven doorgeven
- Andere passages over de 'schrijver' Baruch
 - Jeremia 32: Baruch als bewaarder van de koopakte van Jeremia's akker in Anatot
 - Jeremia 45: aankondiging dat Baruch het drama zal overleven én dat JHWH hem nabij zal blijven

KU LEUVEN

SPRANKELS VAN HOOP IN JEREMIA

- Jeremia 30-31 en 33 als meest hoopvolle passages
 - Jeremia 30-31: de aankondiging van een 'nieuw verbond' dat in het hart van het volk zal worden gegrift
 - Jeremia 33: een omkering van de onheilsaankondigingen uit het eerste bedrijf van het boek

KU LEUVEN

EZECHIËL ALS GROOTS VISIOEN VAN HOOP

- Enkele kritische inzichten m.b.t. het boek Ezechiël
 - de deportatie van de elite van het volk naar Babylonië als historische context achter het boek
 - de ongeziene intensiteit van de tekenhandelingen van de profeet (die vaak een verdere uitwerking van Jeremia lijken!)
 - de figuur van de profeet als een personage waardoor de schrijvers hun interpretatie van de geschiedenis uitdrukken
- De duidelijke structuur van Ezechiël
 - Ezechiël 1-24: onheil voor Juda en Jeruzalem
 - Ezechiël 24-32: onheil voor andere volkeren
 - Ezechiël 33-48: heil voor Juda en Jeruzalem

KU LEUVEN

EZECHIËL ALS GROOTS VISIOEN VAN HOOP

- De 'heerlijkheid' (*kāvōd*) van JHWH als rode draad
 - Ezechiël 1: een overweldigende beschrijving van de aanblik van de 'heerlijkheid'
 - Ezechiël 8-11: de verwijdering van de 'heerlijkheid' uit de tempel vanwege de 'gruwelen' die zich er voordoen
 - Ezechiël 43: de terugkeer van de 'heerlijkheid' (vanuit het oosten!) naar de herstelde tempel
- ⇒ een troostende boodschap dat JHWH met het volk mee-lijdt

KU LEUVEN

EZECHIËL ALS GROOTS VISIOEN VAN HOOP

- Het geleidelijke herstel in Ezechiël 33-48
 - Ezechiël 33: een overgangshoofdstuk waarin Ezechiël verneemt dat de stad gevallen is
 - Ezechiël 34: aankondiging dat JHWH zelf als een herder zal omzien naar het volk (vgl. de 'herders' in Jr 23,1-4)
 - Ezechiël 35-36: de belofte van de wraak van JHWH op andere volkeren en het herstel van het land
 - Ezechiël 38-39 (!): de mythische overwinning op de aan JHWH tegengestelde machten gesymboliseerd door Gog uit Magog
 - Ezechiël 37: het tot leven komen van de dorre beenderen als beeld voor het herstel van het volk
 - Ezechiël 40-48: het herstel van de tempel én de stad met als climax 'JHWH is daar' (Ez 48,35)

KU LEUVEN

HOOP ALS FUNDAMENT VAN JESAJA

- Enkele kritische inzichten m.b.t. het boek Jesaja
 - een boek dat de uitkomst is van lang en complex ontstaansproces dat meerdere eeuwen omvatte
 - de ongenadige toorn van JHWH als leidraad doorheen de oudste passages (die uit de koningstijd dateren)
 - de hoopvolle delen uit de Tempelloze Tijd als kader en toonzetting van het boek in zijn huidige vorm
 - de utopische visioenen van de jongste passages (die tot de 'profetische eschatologie' gerekend kunnen worden)

KU LEUVEN

HOOP ALS FUNDAMENT VAN JESAJA

- Jesaja 40-54 als hoopvolle spil van het boek
 - de ommekeer die zich vanaf Jesaja 40 voltrekt eenmaal het aangekondigde onheil werkelijkheid is geworden
 - Jesaja 40-54 bevlogen en enthousiasmerend literair 'drama' waarin Jesaja's naam ('God redt') waargemaakt wordt
- Hoop in latere uitbreidingen van het boek
 - Jesaja 60-62: een nog hoopvoller vooruitzicht op het herstel van de stad en het verbond
 - Jesaja 63-66: een utopisch visioen van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde
 - Jesaja 24-27: een utopische vooruitblik op het doorbreken van de ultieme grens van het menselijke bestaan

KU LEUVEN

HOOPVOLLE 'VOORTSCHRIJVINGEN' IN DE XII

- Enkele kritische inzichten m.b.t. het boek van de XII
 - het Twaalfprofetenboek als de uitkomst van een lang en complex ontstaansproces vergelijkbaar met dat van Jesaja
 - een doelbewust gecreëerde bloemlezing van de profetische traditie die méér is dan een loutere optelsom van geschriften
- Belangrijkste ontwikkelingsfasen van de XII (vgl. Jesaja!)
 - ongenadige onheilsaankondigingen in de oudste gedeelten (die uit de koningstijd dateren)
 - hoopvolle visioenen van materieel en spiritueel herstel uit de Tweede Tempeltijd
 - een verschuiving van de hoop naar het einde der tijden in de jongste gedeelten

KU LEUVEN

HOOPVOLLE 'VOORTSCHRIJVINGEN' IN DE XII

- Hoop in het boekdeel op naam van Amos
 - het gebrek aan hoop in de oudste editie: JHWH houdt het volk 'ten kwade en niet ten goede' (Am 9,4) in de gaten
 - een aarzelende nuancering in de eerste epiloog (Am 9,7-10): alleen de zondaars zullen sterven
 - de jubelende vooruitblik op een terugkeer naar het land in de tweede epiloog (Am 9,11-15)
- ⇒ een geleidelijk 'voortschrijven' (*Fortschreibung*) van Amos

KU LEUVEN

HOOPVOLLE 'VOORTSCHRIJVINGEN' IN DE XII

- Hoop in het boekdeel op naam van Sefanja
 - Gods toorn op de 'dag van JHWH' als leidraad van de oudste editie, gericht tot het Zuidrijk Juda
 - de aarzelende vooruitblik op een andersoortig, nederig volk in de epiloog van de oudste editie (vgl. Sef 3,9-13)
 - een bijkomende epiloog die jubelend vooruitblik op de terugkeer van het volk naar Jeruzalem (vgl. Sef 3,14-20)
- ⇒ een ontwikkeling die aan die van Amos doet denken

KU LEUVEN

HOOPVOLLE 'VOORTSCHRIJVINGEN' IN DE XII

- Hoop in het boekdeel op naam van Micha
 - het snoeiharde oordeel over Jeruzalem in de tijd van de belegering door Sanherib (8ste eeuw) in Micha 1-3
 - de hoopvolle eerste uitbreiding van Micha in de Tempelloze tijd in Micha 4-5
 - de hoop op redding door een barmhartige God als slot van de tweede uitbreiding in Micha 6-7
- Hoop in latere boekdelen
 - de hoop op het herstel van de tempel en de stad in Haggai en Zacharia 1-8
 - de verschuiving van de hoop naar het einde der tijden in Joël en Obadja

KU LEUVEN

TOT BESLUIT

- De hoopvolle passages uit de Profetische Boeken als uitingen van hoop en niet van optimisme

'Het optimisme is de gedurfde aanname of de gewaagde veronderstelling dat "alles goed zal gaan"; in tegenstelling daarmee is de hoop een kracht die zelfs een situatie kan doorstaan waarin deze aanname een illusie is gebleken.'

(T. Halík, *Niet zonder hoop: religieuze crisis als kans*, 2019, p. 19)

- De nood aan hoopvolle visioenen in de lijn van Jesaja 9 of Ezechiël 37 in onze eigen tijd

KU LEUVEN

TOT BESLUIT

'Waar moeten we beginnen als we na de ineenstorting van het bedrieglijke optimisme niet willen kiezen voor een verbitterd pessimisme, stoïcijnse berusting, wanhoop of cynisme als de enige overgebleven mogelijkheid, maar proberen de verloren sleutel tot de hoop te vinden? Een hoop die, in tegenstelling tot het optimisme, er niet van uitgaat dat alles zich op de een of andere manier wel weer ten goede zal keren, maar die kracht geeft om de last te dragen van situaties die mijlenver verwijderd zijn van de belofte van een happy end.'

(T. Halík, *Niet zonder hoop: religieuze crisis als kans*, 2019, p. 27, 75)

KU LEUVEN